

האקדמיה ללשון העברית

אוסף ציפורה ואהרן בר־אדון

לתולדות תחיית הלשון העברית בדיבור־פה

ריאיון עם מר אהוד בן־יהודה
מראיין: פרופ' אהרן בר־אדון

סימול: 400-5-1 / 400-5-2

- 1 א' בן־יהודה: הסביבה הייתה בהתחלה בילדותנו הרכה, הייתה מאוד לא עברית. ובעיקר
- 2 ז'רגונית, יידית, נאפילו העברים של הזמן ההוא, כשרצו באמת ליהנות מהחיים
- 3 הפרטיים ומהרגלי הגלות שלהם, דיברו קודם בגלוי ואחר כך בסתר, בשפה
- 4 היהודית. ולא רק שנהנו מדבר בה אבל לפעמים הם עשו את זאת גם כן בכדי
- 5 לקנטר ולהרגיז את בן־יהודה כשהוא היה יכול להקשיב, עשו זאת בכוונה מפני
- 6 שרצו לראות את הפעולה שהם משיגים על ידי כך.
- 7 א' בר־אדון: אתם כמובן כמו כל הילדים רציתם לשחק עם ילדים אחרים.
- 8 א' בן־יהודה: כן, ולא יכולנו מפני שהם לא דיברו עברית נאפילו אם הם כבר התחילו לדבר
- 9 עברית, הם היו קנאים דתיים וראו בהדיבור העברי שלנו של בית בן־יהודה,
- 10 חילול הקודש. חילול לשון הקודש, מפני שבהתחלה דיברו בכלל בהברה
- 11 אשכנזית, ובן־יהודה רצה דווקא את ההברה הספרדית. זה שהוא שהכניס דרך
- 12 אגב, את ההברה הספרדית להדיבור החי הישראלי של היום. אם כי זה לא היה
- 13 לא זו לא הייתה ההברה שלו, אבל הוא הסתגל והתעקש דווקא על הספרדית.
- 14 א' בר־אדון: ואתם כבר הורגלתם.
- 15 א' בן־יהודה: כן, אנחנו כבר בבית דיברנו.
- 16 א' בר־אדון: אם כן עוד פעם, איך שיחקתם עם ילדים?
- 17 א' בן־יהודה: לא לא היה, אין לי חברים של הילדות, מפני שלא שיחקנו יחד.
- 18 א' בר־אדון: אבא לא הרשה?
- 19 א' בן־יהודה: לא. מפני שזה לא היה, לא היה על טהרת הלשון.
- 20 א' בר־אדון: לא היו בכלל ילדים שדיברו עברית?
- 21 א' בן־יהודה: כן, לאט לאט כבר התחילו, הוא היה אפילו כותב בעיתון כל פעם שהיו עוד
- 22 מספר ילדים דוברי עברית ועוד משפחה עברית, הוא היה רושם בעיתונו
- 23 פחדשות בימים ההם. אפשר לקרוא בעיתונים הישנים של אז ב"הצבי",
- 24 ב"השקפה", ב"האור", בכל אלה העיתונים הוא היה רושם כל יום כמה
- 25 משפחות חדשות מדברות עברית וכמה ילדים.
- 26 א' בר־אדון: =מה בדבר משפחת פינס?
- 27 א' בן־יהודה: הם דיברו, בבית הם דיברו יהודית. אבל הוא בסוד, היה מדבר עם אבא עברית.
- 28 אם כי הם נסדו אגודה של לדבר עברית ולא יתבוששו, בכל זאת הם דיברו רק
- 29 ביניהם הוא ובן־יהודה, דיברו עברית ביניהם, בפרט בבית בן־יהודה, לא בביתו

- 30 הוא, ולא ברחוב, בוודאי שלא ברחוב מפני שזה לא היה מקובל.
- 31 א' בר־אדון: מה בדבר משפחת ילין?
- 32 א' בן־יהודה: ילין, מובן, היה תלמידו של בן־יהודה ודיבר עברית עימו, אחר כך יותר ויותר.
- 33 א' בר־אדון: איזה, דוד ילין היה מדבר עם בן־יהודה?
- 34 א' בן־יהודה: כן, דוד, כן, ודאי, דוד ילין נמיוחס, אינני זוכר אולי בחברת "כל ישראל
- 35 חברים", בבית הספר שהוא התחיל ללמד עברית בעברית, הוא הלוא היה
- 36 המורה הראשון לעברית בעברית, בן־יהודה. נאחריו באו כל אלה שנעשו חבריו,
- 37 ואחר כך הם היו יחד בוועד הלשון וכולי.
- 38 א' בן־יהודה: כן, ניסים בָּכר, הוא באמת היה הגורם לתחיית הלשון העברית בדיבור פֶּה
- 39 בפרהסיה ובפחינוך. הוא נתן לבן־יהודה את ההזדמנות הראשונה להיות למורה
- 40 עברית בעברית. זה אומנם הִזִּיק מאוד לבן־יהודה כי הוא היה, כי הוא חש
- 41 בריאותיו, הוא היה משוכב ואסור היה לו, הוא היה גונח דם אבל היה חשוב
- 42 להתחיל את הדיבור העברי בבית הספר, ואת הלימוד העברי, עברית בעברית.
- 43 הוא למעשה היה המורה הראשון לעברית בעברית. לימדו עברית דרך שפות
- 44 אחרות, ועל ידי הדת. אבל הוא היה הראשון, וזה ניסים בכר באמת שפתח לו
- 45 את הדרך.
- 46 א' בר־אדון: האם הילדים בזמן ילדותך היו לועגים לך שאתה מדבר עברית?
- 47 א' בן־יהודה: כן! לא רק לועגים לי שאני מדבר עברית אלא היו לועגים גם כן לְהִשְׁפָּה שלי,
- 48 לאמור, לְהִמְלִילִים שהייתי משתמש בהן כי היינו מקבלים אותן מאבא. וזה לא
- 49 היה מקובל, לא היה מקובל לדבר כך עברית.
- 50 א' בר־אדון: ספר לי קצת מחוויותיך כילד, ועל דבר החייאת הדיבור העברי, מתי הרגשת
- 51 שהדיבור התחיל להיות בדיבור פֶּה ברחוב?
- 52 א' בן־יהודה: בכל הזדמנויות החיים שלנו מרגע קומנו ועד רגע שהלכנו לישון, ברחוב, בפרט
- 53 בנסיעות. אני הרגשתי את תחיית הלשון כשהיינו מלווים את אבא בנסיעותיו,
- 54 כשהייתה ניתנת האפשרות. ואם לא הייתה אפשרות, הוא היה יוצר את
- 55 האפשרות. לא כל כך בכדי לקחת אותנו איתו אלא בכדי להכריז על תחיית
- 56 הלשון. הוא רצה שישאלו אותו מה הילדים האלה מדברים. על אונייה, לא היו
- 57 אוניות עבריות בזמנים ההם ובערי אירופה השונות, ברוסיה. הוא לקח אותנו
- 58 לכל מקום, הוא הלך לחפש ספריות וספרים והוא רצה שאנחנו נדבר עברית
- 59 בחנויות, ברחובות ושישאלו מה זה ושהילדים האחרים לא יכולים כבר לשחק
- 60 איתנו.
- 61 א' בר־אדון: אבל באיזה גיל זה היה שאתה יצאת לרחוב ויכולת לדבר עברית עם כל אדם,
- 62 שמעת שאנשים מדברים עברית?
- 63 א' בן־יהודה: או, זה היה אני חושב בגיל כבר שמונה או תשע.
- 64 א' בר־אדון: ב־1905-1906?
- 65 א' בן־יהודה: כן, בערך. אחרי מות הרצל בעיקר. אבל אבא התנגד להמילים הלועזיות האלה
- 66 ולא־הגבול ואי־אפשרות ההגבלה. אם מתירים ואם יתחילו לדבר בהמילים

הלטיניות או במילים משפות אחרות מחוץ לכל שאלת ההיגוי והביטוי, אין	67
צורך אז בעברית, אין צורך לדבר בעברית. אם אפשר ללכת לקונצרט ולנסוע	68
באוטומוביל ולשלוח טלגרמה, למה דווקא עברית? למה נהיה, למה לנו שפה,	69
ומה, באותיות אשוריות לכתוב את כל הדברים האלה? הוא אמר שצריך ליצור	70
מילים עבריות לכל דבר. עד כמה שאפשר מן המקורות שלנו, ואם אין – מן	71
הלשונות השמיות, בפרט מן השפה הערבית שאז הייתה, עכשיו היא כבר שפה	72
מתה, זה כבר אי אפשר לקחת מן הערבית כי הערבית בעצמה היא עכשיו כל כך	73
מלוכלכת במילים לועזיות שאין כבר.	74
א' בראדון: בזמן ששיחקתם, הייתם צריכים מדי פעם לבוא אל אבא לשאול: "אבא, איך	75
קוראים לזה, איך קוראים לזאת?"	76
א' בן־יהודה: כן, תמיד, תמיד. הילדים האחרים היו משתמשים במילים לועזיות, כמו שהיו	77
קוראים את הדברים בבית. אבל אנחנו תמיד שאלנו ואבא היה גם נותן לנו	78
עומס ידוע של מילים שהוא בינתיים חידש או אפילו מילים תנ"כיות שהוא	79
חידש את מובנן ושינה את מובנן לגמרי בכדי ל' בכדי לבאר את התנ"ך בדרך	80
אחרת. ואת המילים האלה הוא היה נותן לנו, הוא היה גם מפרסם אותן	81
בעיתוניו בשביל השוק, אבל בעיקר הוא השתמש בנו בילדים להחדיר אותן הן	82
לשוק, בין המבוגרים ובפרט בין הילדים. והילדים מביאים היו מביאים את	83
המילים האלה הביתה.	84
א' בראדון: אז איך הייתם עושים את הדבר הזה? משתדלים לדבר כך שהמילים האלה	85
תבואנה לידי ביטוי?	86
א' בן־יהודה: כן, היינו לפעמים בונים, יוצרים שיחה בכדי להשתמש במילה. ואבא לימד	87
אותנו איך, וגם כן...	88
א' בראדון: =למשל?	89
א' בן־יהודה: היינו גם כן מתקנים, היינו מתקנים לאחרים, אף על פי שבן־יהודה לא אהב	90
לתקן, הוא אמר: "מוטב שידברו עברית משובשת מאשר לא ידברו עברית".	91
מוטב עברית מקולקלת מאשר לועזית מן המדרגה הטובה ביותר והיפה ביותר.	92
למשל, כשהיינו, כשהיו באים אלינו אנשים, היינו למשל מכבדים אותם בפידוד.	93
לעולם לא אמרנו "בבקשה, לקחת", היינו אומרים "בכבוד". אם היו מציעים	94
לנו איזה דבר, לא היינו אומרים "תודה" אבל גם לא "חן חן". היינו אומרים	95
"ברצון" או "חן חן לא". ובכלל היינו משתמשים בכל פועל, בכל בנייני עם	96
התוספת של "נא". לא היינו למשל גפרורים אלא מְדַלְקִים. לעולם לא. מפני	97
שאין יותר גפרורים, זה היה, ואבא שנה את המילה הזו מפני שהיא הייתה	98
תרגום מיידיש משובלה. מגופרית. <שוופל>, כן? אנחנו היינו אומרים	99
מדלְקִים. גם כן למשל, לעולם לא אמרנו "תודה", היינו תמיד אומרים "חן חן".	100
עכשיו זה כבר הולך יותר ויותר ומתקבל, עד כדי כך שהיום נוהגים לאמור "חן	101
חן" רק בשכבות הגבוהות של החברה הגבוהה. לעולם לא אמרנו למשל המילה	102
"בבקשה", זה גם תרגום מיידיש, ביטָה. או מגרמנית. תמיד אמרנו "אנא".	103

- 104 ואבא עמד על כך בכל תוקף להשתמש ב"אנא" אפילו אנא באל"ף ואנה בה"א,
105 כי ישנו גם בה"א וגם בְּהִקצוֹר "נא". הוא דרש שיחברו את זה לכל הפעלים,
106 בכדי שנהיה באמת אדיבים בכל הביטויים שלנו. נִבְקֶשׁר עִם פועל, שנקשר את
107 זה : בוא נא, לך נא, שמעו נא, עשו נא, ראו נא.
108 א' בראדון : מה בדבר המבטא הגרונזי? האם אבא הקפיד שתהגו?
109 א' בן־יהודה : לא, לא. הוא באמת רצה אבל הוא אמר שלפך צריך לעשות מאמץ מיוחד
110 ולהביא מורים תימנים נאחרים אבל הוא ראה שזה לא ייתכן מפני שגם בזמנים
111 קדומים, הרבה מן האותיות הגרונזיות לא בוטאו, ובפרט שהיהודים שחזרו
112 ארצה באו מארצות מזרח אירופה, נִמְן המערב. ולא היו מסוגלים לבטא את
113 האותיות האלה. בן־יהודה השתדל בעצמו. אבל זה, הוא לא עמד על זה, ובכלל
114 בן־יהודה לא עמד על הדיוק בלשון. הוא לא עמד על הדיוק בדקדוק כי הוא אמר
115 (א) אין, אין דקדוק עברי למעשה. והוא מאוחר מאוד, בזמנים קדומים לא היה
116 דקדוק עברי, ובזמנים קדומים לא היה הניקוד. וכך היו הרבה מאוד מילים
117 אחרות גם בנוגע לצורכי אוכל, למשל, או ירקות. הוא אמר שהמילה חציל זה
118 לא נכון שמשתמשים היום חצילים, זה בְּדִינְגָן וזה בא מן המילה התורכית
119 פתליגין, גם בשפות אחרות. או למשל הוא לא אהב את המילה בדורה, אה הוא
120 לא אהב את המילה עגבנייה. הוא קבע לזה את המילה בְּדוֹרָה, מפני שבכל
121 השפות זה בא מהמילה הצרפתית דווקא, פֻּמְדוֹר. וברוסית אומרים פֻּמְדוֹר.
122 והוא עשה את המילה בדוֹרָה מִבְּדוֹרָה, מהמילה הערבית שהיא גם כן מצרפתית
123 פומדור. אין להם פ"א אז זה בנדורה, פנדורה, פומדור. למשל את ה' את ה' מה
124 שקוראים היום מלפפון הוא קרא קישוא, ואת ה' מה שקוראים היום קישואים
125 זה קישות, והמלפפון הוא מה שקוראים במצרים בערבית לוֹפָה, זה מין מלפפון,
126 מין קישוא כזה שגדל ואחר כך כשהוא מתייבש משתמשים בו לרחיצת כלים,
127 לופה. זה דבר ידוע. וזה בעברית המלפפון. פה נהגו לאמור טלגרמה. ולא מְבָרֵק.
128 והמילה לא נתקבלה, אלא בזמן האחרון ובמקרה, אבל בחייו היא לא נתקבלה
129 ודווקא המשיכו. הוא היה נוהג לאמור דואר, ולא פוסטה. אבל קודם אמרו
130 פוסטה.
131 א' בראדון : האם השתמש במילה בול?
132 א' בן־יהודה : בול? כן. דווקא בול הוא אהב יותר מאשר פֶּו. קודם השתמשו המקפידים על
133 טהרת הלשון, אינני יודע מדוע היו אומרים תווי דואר. והוא דווקא אהב את
134 המילה בול, הוא בכלל עבד הרבה מאוד בשביל בול עברי בבתי הדואר של
135 אוסטרייה ואיטליה והגרמנים. הוא דאג לזה שידפיסו תוספת עברית על הבול.
136 א' בראדון : מה בדבר אימך, חמדה?
137 א' בן־יהודה : כן, היא אפילו התנגדה לאותיות הגרונזיות, היא אמרה שזה יהפוך אותנו
138 למזרחיים במובן הלבנטיני של המילה, והיא לא רצתה כל כך שנדמה לתושבי
139 הארץ שהיו בזמן ההוא. אם כי ההיגוי, ההיגוי נדבק בנו דווקא מעוזרת עֲרַבִיָּה
140 שהייתה בבית עשרים וארבע שנים. משני טעמים : (א) עוזרות יהודיות לא רצו

- להיות בבית. הוא לא היה לפי המסורת, וגם כן בגלל הדיבור העברי. ושנית, בן־יהודה רצה להוציא ממנה, מן העוזרת, מילים ערביות לשם העברתן, הוא היה אומר "בחזרה ללשון העברית", בפרט שמות של פירות וירקות וּמנהגים. ושנית, הוא היה שולח אותה לשוק שהיא תפיץ את העברית החדשה וּבפרט שמות לכל המצרכים שהיו נוהגים לקרוא לדברים או במילים ערביות או במילים לועזיות גרמניות או צרפתיות. 141-146
- על מלחמת השפות אני זוכר רק את שרפת הספרים על יד הקונסוליה הגרמנית. ושהקונסול הגרמני דוקטור שמידט יצא ושאל, ודווקא פנה לבן־יהודה, והוא עמד שם ואמר: "מה זה היהודים שורפים ספרים? <<אוטודפה?>>?", אז בן־יהודה ענה לו: "הם לא שורפים ספרים, הם שורפים את השפה הגרמנית". ואז אני רק זוכר שאנחנו הילדים הבאנו, הערמנו את כל ספרי הלימוד שלנו. 147-151
- א' בראדון: כן? מי השתתף בשרפה הזאת, אתה זוכר? 152
- א' בן־יהודה: כל הילדים שהיו מצד העברית, שהתנגדו לחברת העזרה. 153
- א' בראדון: מי מבין המורים היה שם? 154
- א' בן־יהודה: אני חושב שרובם היו, היו מעטים מאוד שהלכו מצד הגרמנים. 155
- הוא [אליעזר בן־יהודה] רצה גם כן לחזור לאותיות העבריות העתיקות. אבל כנראה שלא, הוא הקריש עד איפה אפשר ללכת. הוא לא אהב את האותיות שלנו של היום מפני שהן אשוריות, הן אותיות האויב של עם ישראל, והוא לא ראה מדוע אנחנו צריכים להשתמש בה, בפרט אחרי החזרה. והלוא המכבים ניסו להחזיר את האותיות העבריות העתיקות שלנו, שהן באמת אבות הרומית והיוונית ואפילו הסירילית. 156-161
- א' בראדון: מה בדבר ניסיונו של איתמר בן־אב"י לכתוב באותיות לטיניות? 162
- א' בן־יהודה: בן־יהודה הסכים לכך. מפני שהוא אמר שהאות הלטינית היא יותר עברית מן האות האשורית. וּבן־יהודה חשב שזה גם יקל מאוד להפוך את הלשון העברית ללשון בין־לאומית. לא רק לעברים ולעם היהודי אלא שאולי זה יהיה תהיה אפשרות להשתמש בה בתור שפה בין־לאומית. 163-166
- א' בראדון: הזכרת את המבטא הגלילי, האם היה לך מגע עם המבטא הזה של הזבובים? 167
- א' בן־יהודה: כן, היה לנו על ידי המורה אפשטיין. הוא ניסה להחדיר את זה על ידי קשריו עם בן־יהודה וכריכותו אחריו, אם אפשר לאמור כריכותו, הוא ניסה, הוא רצה לנטוע את הזרע הזה בבית בן־יהודה שלפחות חלק מהילדים ידברו כך. אבל זה... 168-171
- א' בראדון: חלק כמה מהילדים שלכם? 172
- א' בן־יהודה: כן, בוודאי. הוא [אליעזר בן־יהודה] אמר דווקא בסוף ימיו שבעתיד תהיינה שתי הברות. מה שקוראים הספרדית היא כבר לא תהיה ספרדית מפני שהיא זאת היא העברית, אין הברה ספרדית הוא אמר. בזמן שהלשון חייתה ובוטאה בהגה הספרדי הוא אמר שאין יותר ספרדית. יש כל מיני הברות. יש הברה צרפתית וערבית ותימנית ואשכנזית, גרמנית, רוסית. כל אלה שדוברים עברית והם 173-177

יוצאים מאיזה ארץ, הם מושפעים מן ההיגוי של אותה הארץ, אבל ספרדית	178
אזלה, ראשית כבר לא הייתה ספרד מהמובן היהודי והעברי, לא היו יהודים	179
ספרדים עוד. והוא היה אומר וזה באמת אולי כך יהיה, הוא היה אומר שההברה	180
האשכנזית תישאר בתפוצה.	181